

О. В. Гаращук, В. І. Куценко

ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ (досвід США)

Стаття присвячена вдосконаленню однієї з найважливіших сфер людської діяльності – освіти, функціонування якої спрямовано на розвиток людини-носія знань, особистості, індивідуальності та головного чинника подальшого розвитку будь-якої країни. Зазначається, що освіта усе більш важливу роль відіграє в забезпеченні соціально-економічного розвитку країни, зокрема в умовах глобалізації, коли конкуренція, змагальність, суперництво націй, країн, держав набуває глобального, загальнопланетарного характеру, охоплюючи всі сфери життя. Висвітлюється цілий ряд проблем, які наразі визначаються своєю гостротою. Підкреслюється, що для подолання цих проблем важлива роль відводиться використанню досвіду інших країн, зокрема Сполучених Штатів Америки. Важливою характеристикою освіти цієї країни є постійне вдосконалення методів і форм навчальної діяльності. Значна увага приділена питанню підвищення якості освіти, у тому числі за рахунок прискорення інтеграційних процесів.

Ключові слова: інтеграція, глобалізація, освітня сфера, досвід США, інноваційні технології.

*«Скільки б ти не жив,
усе життя слід навчатися.»*
Луцій Сенека

*«І чужому навчайтеся,
й свого не цурайтеся.»*
Тарас Шевченко

Вступ. Сьогодні освіта України, як і багатьох країн світу, все активніше залучається в конкурентні взаємовідносини, у тому числі на світовому рівні, що до останнього часу було незнайоме вітчизняним суб'єктам освітньої діяльності, але наразі справляє відчутний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Адже серед чинників останнього багато фахівців виділяють як інтеграційні процеси, так і діяльність в освітній сфері.

Відповідно зростає динамізм і непередбачуваність процесів в освіті через їх взаємодію із такими загальними світовими тенденціями, як: прискорення науково-технічного прогресу, скорочення життєвого циклу послуг, у тому числі освітніх, тощо. Причому зазначене відбувається під дією цілого ряду чинників макроекономічного впливу (у тому числі негативних), характерних для нинішньої дійсності.

Все це зумовлює цілу низку проблем, викликів і загроз щодо наступних моментів:

- невідповідність нинішнього законодавства країни цілям інтенсивного розвитку освітньої сфери;
- державне регламентування фінансово-господарської діяльності і трудових відносин у сфері освіти при недостатньому обсязі засобів і недостатній свободі їх використання;
- відсутність сформованих поза системою освіти вимог до змісту та якості освіти;
- невідповідність ресурсного забезпечення сфери освіти завданням соціально-економічного розвитку країни;
- суттєвий розрив у підготовці дітей, сім'ї яких відносяться до різних соціальних груп, що закладає передумови для поглиблення соціальної диференціації в подальшому;
- невідповідність системи професійної освіти потребам ринку праці;
- відсутність належного розвитку системи неперервної професійної освіти, що стримує техніко-технологічне оновлення економіки, не дозволяє ефективно модернізувати освітню сферу;
- відсутність повноцінного взаємозв'язку між професійною освітою, науково-дослідницькою і практичною діяльністю, що посилює невідповідність змісту освіти й освітніх технологій сучасним вимогам;

- низька інвестиційна привабливість освіти, що призводить до її ресурсного виснаження, зниження конкурентоздатності української системи освіти на світовому ринку відповідних послуг;
- зниження ролі освіти як «соціального ліфта», освітньої й соціальної мобільності молоді;
- зниження доступу дітей із сімей з низькими доходами до якісної освіти;
- нераціонально організована мережа освітніх закладів із застарілою матеріально-технічною та інформаційною базою;
- неефективність використання ресурсного потенціалу освітньої сфери;
- невідповідність кадрового потенціалу освітньої сфери сучасним вимогам;
- трансляція «готових знань» в умовах стрімкого розвитку та розширення доступності відкритих інформаційних мереж перестає бути головним завданням навчального процесу, відтак відбувається зниження функціональної значимості і привабливості традиційних методів навчання;
- відсутність відповідальності навчальних закладів за кінцеві результати освітньої діяльності;
- недостатність розвитку незалежних механізмів залучення громадських і професійних організацій до успішного розв'язання питань щодо формування розвитку освітньої стратегії;
- відсутність вимог для функціонування незалежних форм оцінки якості освіти, а також механізмів визначення та поширення кращих зразків інноваційної освітньої діяльності [1, 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Подолання зазначених проблем намагається докласти свої зусилля багато дослідників, у числі яких Бабченко М., Безлюдний О., Биківська О., Вендел Л., Вербицький А., Ветрова І., Грант Д., Джеймс В., Дуб О., Зварич І., Калініна Є., Красовецький М., Кремень В., Матвієнко О., Мілова О., Ничкало Н., Пустовіт І., Струєва А., Сундук Р., Сущенко Т., Тігаренко І., Цвірова Т., Шутов Л. та ін.

Разом із тим, в опублікованих роботах ще недостатньо висвітлено інтеграційні процеси в освітній сфері з урахуванням позитивного досвіду США [2].

Мета дослідження. У контексті вдосконалення регулювання відносин у сфері освіти метою нашого дослідження є здійснення, на основі аналізу показників, що характеризують рівень розвитку освіти України і США, та – з урахуванням американського досвіду менеджменту освіти – визначення векторів інтеграційних процесів в сфері освіти, спрямованих на подолання зазначених вище проблем.

Виклад основного матеріалу. Інтеграційні процеси, що відбуваються в світовому співтоваристві, в усіх сферах людської діяльності, торкнулися й освітньої сфери. Відповідно українська система освіти наразі переживає процес трансформації та модернізації, зокрема відповідно до вимог Болонського процесу. Це зумовлює необхідність аналізу зарубіжних моделей розвитку освіти.

В цьому контексті заслуговує на увагу досвід Сполучених Штатів Америки – світового лідера в освітній сфері. В нашій країні є наявною необхідність у спеціальному регулюванні відносин у сфері освіти, у спеціальній підготовці кадрів, перебуваючи при цьому в зоні дій інтеграційних процесів [3,4].

У США кожен штат має свої стандарти освіти та підготовки кадрів. Заклади вищої освіти цієї країни представлені:

- коледжами – найпоширенішими закладами, що в свою чергу поділяються на: магістерські, старші, молодші;
- професійними школами, які видають також магістерські дипломи);
- технологічними інститутами (медичні, інженерної справи);
- університетами, що забезпечують студентів фундаментальними знаннями гуманітарного й соціального характеру [5].

До речі, у США у зазначених вищих навчальних закладах готують бакалаврів і магістрів, а останнім часом на таку систему перейшли й заклади вищої освіти України. В процесі навчання магістри мають здійснювати дослідження. Після закінчення магістратури випускник має можливість продовжувати навчання в аспірантурі.

Сутність американської системи побудови освітньої сфери характеризується прикладним, практичним характером, що є особливістю американської ментальності.

У цьому зв'язку варто зазначити, що будь-яка теорія має право на існування, коли характеризується економічним змістом і позитивними фінансовими наслідками. Відповідно, для освітньої сфери США наразі є притаманним:

- високий рівень у світовому рейтингу;
- всебічний розвиток інноваційних процесів у сфері освітньої діяльності;

- наявність широкого вибору професій;
- тісна співпраця викладачів закладів освіти з роботодавцями;
- висококваліфікований викладацький склад коледжів, університетів країни;
- активне використання в навчальному процесі найсучасніших навчальних технологій [6].

В результаті здійснення порівняльного аналізу було з'ясовано, що як в Україні, так і в США, процес здобуття освіти реалізується через освітні програми, закони та законодавчі акти. Так, державна політика у сфері освіти, її правові, соціально-економічні, організаційні засади в нашій державі визначається законами, зокрема «Про освіту», «Про інноваційну діяльність», а також Національною доктриною розвитку освіти, Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття») тощо.

У США нормативно-правове забезпечення розвитку освіти представлено відповідними законами, положеннями, актами, документами, прийнятими як на федеральному рівні, так і на рівні окремих штатів, серед яких закон «Про початкову і середню освіту» (2015 р.), «Про удосконалення американських шкіл» (1994 р.), «Жодна дитина поза увагою» (2001 р.) та ін.

У США освіта є класичним прикладом децентралізованої системи адекватного управління. Кожен із штатів має свої нормативно-правові акти, що регулюють діяльність освітньої системи. Так, на рівні штатів вони визначають: терміни навчання; зміст навчання; умови зарахування до навчального закладу; вимоги до кваліфікації педагогічних працівників, оплати їх праці; джерела та обсяги фінансування навчальних закладів і освітньої сфери в цілому.

У відповідності з вищезазначеними документами в США функціонує широка мережа закладів освіти, які за своїми організаційно-правовими формами поділяються на державні, комунальні, приватні тощо, діяльність яких спрямована на:

- підвищення освітнього рівня населення;
- формування суспільної мотивації населення до вищесказаного;
- виховання компетентностей, необхідних населенню у XXI столітті;
- вивчення, розкриття та забезпечення розвитку людського потенціалу;
- формування громадянської активності;
- забезпечення зміцнення здоров'я населення, у тому числі за рахунок профілактики негативних проявів;

- активізацію соціалізації в кожній громаді;

- посилення фундаментальності людського прогресу, соціально-економічного розвитку, формування інтелектуального, духовного й виробничого потенціалу [7].

Освітні заклади різних форм власності є нині і в нашій країні. Для України, як і для США, притаманною є широка мережа закладів освіти. Щоправда, існує суттєва різниця в якісній характеристиці. У США, як свідчить статистика, функціонує близько 60% провідних бізнес-шкіл світу; при цьому із 4 тис. вищих закладів освіти 78 входять до світового рейтингу World University, чого не можна сказати про освіту нашої країни.

Важливо зазначити, що у США створена законодавча база, яка сприяє розвитку масової освіти та запозиченню досвіду країн, випереджаючих американську освіту за окремими якісними показниками (таких як: Великобританія, Німеччина, Франція).

До речі, у США не існує єдиного державного стандарту зі спеціальності, тобто загальнодержавних освітніх стандартів не існує. А це, на наш погляд, не дозволяє більш ефективно використати інтелектуальний потенціал кадрів. Водночас у цій країні застосовується багато підходів, сприяючих розвитку, передусім, вищої освіти. В числі останніх:

- безвідсотковий кредит на навчання;
- диференційована плата за навчання в залежності від того чи це житель штату, громадянин країни чи іноземець.

Зазначимо, що як в Україні, так і у США середня освіта є обов'язковою. Вища освіта у Сполучених Штатах Америки характеризується автономністю. Натомість в нашій країні така система лише формується [8, 9, 10]. Відбір студентів у США відбувається на засадах демократії та загальності, у відповідності з якими американські студенти самостійно вибудовують власні освітні траєкторії, спрямовані на підвищення якості освіти та її контролю. Цей контроль здійснюється в процесі тестування учнів за двома різними формами:

- один раз на рік здійснюється тестування здібностей й освітнього рівня розвитку;

- щотижнево, а іноді 2–3 рази в семестр проводяться заліки та тестування внутрішнього контролю. Знання оцінюють першими буквами алфавіту: A, B, C, D, F.

Поряд із тим, як у США, так і в Україні в діяльність у сфері освіти активно впроваджуються моделі, що передбачають:

- необхідність реформування всіх процесів освітньої діяльності, що допомагають учням і студентам у навчанні;
- створення необхідного освітнього середовища, що сприяє досягненню нині існуючих освітніх стандартів;
- формування економічного середовища – важливого чинника забезпечення реформування освітньої сфери;
- надання податкових пільг для студентів тощо.

Цьому, як свідчить досвід багатьох європейських країн, сприяє:

- широке впровадження стандартизованого тестування різних типів закладів освіти;
- розробка академічних стандартів для студентів;
- підвищення вимог до рівня знань випускників закладів освіти, особливо у галузях точних наук;
- широке використання різноманітних тестових програм;
- активне застосування у навчальному процесі новітніх освітніх технологій;
- залучення до навчальної діяльності нових галузевих програм, демократичних методів управління [8; 9; 10].

Істотним моментом системи освіти США є її демократизація, яка, крім вищезазначеного, виявляється в тому, що у вищій школі впроваджують дисципліни:

- обов'язкові для всіх студентів, усіх спеціальностей;
- для всіх студентів усіх спеціальностей;
- для окремих спеціальностей;
- для додаткової спеціалізації, поєднаної з основною спеціальністю;
- за вибором.

Усі дисципліни за рівнем складності поділяються на:

- дисципліни початкової професійної підготовки;
- дисципліни нижнього рівня програм підготовки бакалаврів;
- дисципліни верхнього рівня програм післявузівського навчання.

У закладах вищої освіти США студент самостійно вирішує, які дисципліни вивчати, а також коли і в якому семестрі. Тобто кожен студент має можливість коригувати свій вибір.

Усе це потребує значних ресурсів, перш за все фінансових.

Фінансування освітньої сфери у США забезпечується коштами, що формуються за рахунок плати населення за навчання; підтримки різних фондів, а також випускників закладів освіти; прибутків від наукової діяльності. Тоді як в Україні у структурі фінансування освітньої та наукової сфер виділяються витрати Державного бюджету; власні кошти навчального закладу; кошти замовників; кошти іноземних джерел; кошти інших джерел [11, 12].

У США і в Україні різні заклади освіти мають різні види фінансового забезпечення. Скажімо, дворічні міські молодші коледжі функціонують за рахунок фінансового забезпечення місцевої влади.

В цілому й американська, а тим більше українська система фінансового забезпечення розвитку освіти потребують удосконалення з урахуванням сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку країни, переходу освітніх закладів до нової концепції, вдосконалення якості освіти, що вмотивовує процеси інтегрування, підвищення рівня професіоналізму, компетентності та інтелектуальної культури. Ключовою парадигмою сучасної освіти має стати її орієнтація на особистість. Цьому має сприяти не лише збереження здобутків і досвіду української освіти, а й успішне освоєння передових світових (насамперед, європейських та США) освітніх технологій, із гармонійним узгодженням їх з вітчизняними умовами [13, 14].

Останнім часом в Україні впроваджується система, яка активно поширюється в США. Зокрема вся система вищої освіти ґрунтується на кредитній основі. Зазвичай – це 15 кредитів, які «здаються» студентом за семестр. При їх збільшенні зменшується термін навчання. У вищих закладах освіти США не встановлюється дата екзамену чи заліку. Для освіти США також характерною є гнучкість структури вищого навчального закладу.

Як зазначалося вище, у США, як і в Україні важлива увага надається підвищенню якості інтелектуального освітнього потенціалу освіти. Цьому сприяє не лише безпосередня освітня діяльність, але й реалізація проектів, сприяючих розвитку освіти, а також розвиток неформальної освіти. У США, приміром, більше, ніж у 60% шкіл позаурочні заняття (відвідування з учнями закладів неформальної освіти, музеїв, наукових центрів, спортивних секцій, зоопарків, заповідників, що має на меті не лише екскурсії, але і майстер-класи та ін.) проводять волонтери, тренери, вчителі, не отримуючи від цього фінансової вигоди.

В цьому аспекті багато спільного у діяльності закладів освіти в Україні та США [15], зокрема у наявності та розв'язанні таких проблем:

- стрімке зниження середнього рівня освіти у порівнянні з іншими розвиненими країнами;
- висока вартість освітньої послуги (у США, приміром, плата за навчання в університеті складає 25-30 тис. дол. за рік);
- значний розрив між наявністю осіб з вищою освітою і великою кількістю незаповнених робочих місць;
- у США гострою проблемою залишається наявність неконтрольованої зброї в закладах освіти;
- продуктивність освіти наразі є неадекватною вимогам часу тощо.

Успішне подолання зазначених проблем має позитивно позначитись на підвищенні ефективності соціально-економічного розвитку країни в цілому.

Висновки. Отже, освітня сфера як Сполучених Штатів Америки, так і України перебуває в постійному розвитку, що спрямований на підвищення якості освіти; на задоволення запитів держави, суспільства та населення; на оволодіння майбутніми фахівцями як академічними знаннями, так і практичними навичками. Цьому сприяє активне використання на заняттях, окрім лекційних і семінарських видів, як традиційних, так і нетрадиційних методів і форм навчання, а саме: моделювання; ролеві ігри; мікрОВикладання та метод кейсів; практика та стажування та інше, що дозволяє постійно вдосконалювати та оновлювати навчальний процес, впроваджувати до нього нові стандарти.

В подальшому в закладах освіти України слід більш активно до навчально-виховної діяльності залучати громадськість, батьків, як це має місце в Сполучених Штатах Америки.

Список використаних джерел

1. Гарашук О. В., Куценко В. І. Якісна освіта – об'єднуюча сила української держави. Київ: Видавництво Європейського університету, 2020. 304 с.
2. Титова В., Лямзін О. Сфера освіти та багатогалузеві інтегровані структури: проблеми та перспективи взаємодії. *Вища освіта сьогодні*. 2007. № 1. С. 61-66.
3. Варламова А. І. Вирішення проблем підвищення якості освіти в США. *ЕТАП: економічна теорія, аналіз, практика*. 2014. №1. З. 118-125.
4. Тітаренко І. С. Розвиток ідеї альтернативної освіти в історії американської педагогічної думки. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. №11(2). Ч. II. С. 44-50.
5. Глузман О. В., Володько В. М. Особливості підготовки педагогічних кадрів в університетах США. *Педагогіка і психологія*. 1998. №4. С. 133-140.
6. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало В. О. Кудіна. Черкаси: Вибір, 2002. 322 с.
7. Лютых А. А. Высшее образование и наука в России и США: некоторые аспекты развития и сотрудничества. // *Образование – XXI век: непрерывное образование – основа социализации личности: Материалы Междунар. науч.-практ. конф. / под ред. Н. А. Проворотовой, П. А. Бабкина*. Воронеж, 2004. С. 84–89.
8. Стойка, О. Я. Вища освіта США та України: відмінні та спільні риси. *Науковий вісник Ужгородського університету: збірник наукових праць. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2017. Вип. 1 (40). С. 280-283.
9. Братко М.В. Система освіти США: структура, традиції управління, особливості вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3-4. С. 252-268.
10. Вачевський М. Реформа освіти у США та компетентності викладачів навчальних закладів. *Молодь і ринок*. 2014. №9 (116). С. 9-13.
11. Бурдаєв В. П. Моделі баз знань: монографія. Харків: Видавництво ХНЕУ. 2010. 300 с.

12. Реформування фінансового контролю в Україні : проблемні питання та напрями їх вирішення: монографія / Л. В. Дікань, О. В. Кожушко, Т. О. Кривцова та ін.; за заг. ред. канд. екон. наук, професора Дікань Л. В. Харків: Видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 220 с.
13. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). Київ: Грамота, 2003. 216 с.
14. Мельник Н. І. Фахова підготовка кадрів дошкільної освіти у США. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки.* 2012. Вип. 20. С. 218-222.
15. America After 3PM: Afterschool Programs in Demand. Washington, D.C. Afterschool Alliance. 2014. 40 p.

References

1. Garashchuk O. V., Kutsenko V.I. (2020). Quality education is the unifying force of the Ukrainian state. Kyiv: Publishing House of the European University [in Ukrainian].
2. Titova V., Lyamzin O. (2007). The sphere of education and diversified integrated structures: problems and prospects of interaction. *Vysshye obrazovaniye segodnya*, no. 1, pp. 61-66.
3. Varlamova A. I. (2014). Solving the problems of improving the quality of education in the USA. *ETAP: ekonomicheskaya teoriya, analiz, praktika*, no. 1, pp. 118-125.
4. Titarenko I. S. (2013). The development of the idea of alternative education in the history of American pedagogical thought. *Visnyk Luhans'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky*, no. 11(2), part II, pp. 44-50 [in Ukrainian].
5. Hluzman O. V., Volod'ko V. M. (1998). Peculiarities of teaching staff training in US universities. *Pedahohika i psykholohiya*, no. 4, pp. 133-140 [in Ukrainian].
6. Nychkalo N. H., Kudin V. O. Eds. (2002). Professional education in foreign countries: comparative analysis: monograph. Cherkasy: Vybiry [in Ukrainian].
7. Lyutykh A. A. (2004). Higher education and science in Russia and the USA: some aspects of development and cooperation. Materials of the International Scientific and Practical Conference: Education – XXI century: lifelong education - the basis of the socialization of the individual. Voronezh, pp. 84–89 [in Russian].
8. Stoyka, O. Ya. (2017). Higher education in the USA and Ukraine: distinctive and common features. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu: zbirnyk naukovykh prats'.* Seriya: Pedahohika. Sotsial'na robota, iss. 1 (40), pp. 280-283 [in Ukrainian].
9. Bratko M. V. (2017). The US education system: structure, management traditions, features of higher education. *Osvitolohichnyy diskurs*, no. 3-4, pp. 252-268 [in Ukrainian].
10. Vachevs'kyi M. (2014). Education reform in the USA and the competence of teachers of educational institutions. *Molod' i rynek*, no. 9 (116), pp. 9-13 [in Ukrainian].
11. Burdayev V. P. (2010). Models of knowledge bases: monograph. Kharkiv: KhNUE Publishing House [in Ukrainian].
12. Dikan' L. V., Kozhushko O. V., Krivtsova T. O. et al. (2015). Reforming financial control in Ukraine: problematic issues and directions for their solution: monograph; Dikan' L.V., Ed. Kharkiv: Simon Kuznets KhNUE Publishing House [in Ukrainian].
13. Kremen' V. H. (2003). Education and science of Ukraine: ways of modernization (Facts, thoughts, perspectives). Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
14. Mel'nyk N. I. (2012). Professional training of preschool education personnel in the USA. *Visnyk Hlukhivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Seriya: Pedahohichni nauky*, iss. 20, pp. 218-222 [in Ukrainian].
15. Afterschool Alliance. (2014). America After 3PM: Afterschool Programs in Demand. Washington, D.C.

O. V. Garashchuk, V. I. Kutsenko

INTEGRATION OF EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF CHALLENGES AND THREATS (US experience)

The article is devoted to the improvement of one of the most important spheres of human activity - education, the functioning of which is aimed at the development of a person, a carrier of knowledge, personality, individuality and the main factor in the further development of any country. It is noted that education plays an increasingly important role in ensuring the socio-economic development of the country, in particular in the conditions of globalization, when competition, competitiveness, rivalry of nations, countries, and states acquires a global, global character, covering all spheres of life. A number of problems,

which are currently the most acute, are highlighted. Among these problems, the following stand out: inconsistency of the current legislation of the country with the goals of intensive development of the educational sphere; inconsistency of resource provision in the field of education with the task of socio-economic development of the country; inadequacy of the professional education system to the needs of the labor market; the lack of proper development of the system of continuous professional education, which holds back the technical and technological renewal of the economy and does not allow effective modernization of the educational sphere; the lack of a full-fledged relationship between professional education, research and practical activities, which increases the inconsistency of the content of education and educational technologies with modern requirements; a significant gap in the educational training of children whose families belong to different social groups, which lays the groundwork for deepening social differentiation in the future; lack of requirements for the functioning of independent forms of assessment of the quality of education, as well as mechanisms for determining and distributing the best examples of innovative educational activity; insufficient development of independent mechanisms for the involvement of public and professional organizations in the successful resolution of issues related to the formation of the development of an educational strategy. It is emphasized that in order to overcome these problems, an important role is assigned to the use of the experience of other countries, in particular the United States of America. An important characteristic of education in this country is the constant improvement of methods and forms of educational activity. Considerable attention is paid to the issue of improving the quality of education, including by accelerating integration processes.

Keywords: *integration, globalization, educational sphere, US experience, innovative technologies.*

Стаття надійшла до редакції 21.05.2022

DOI 10.24025/2306-4420.65.2022.262899

Гарашук О. В., доктор економічних наук, професор, начальник відділу комунікацій та міжнародного співробітництва, Державна служба якості освіти України

ORCID 0000-0001-5572-5357

Garashchuk Olena, Doctor of Economic Sciences, Professor, Department head of Communications and International Cooperation, State service of education quality of Ukraine

Куценко В. І., доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник відділу природно-техногенної та екологічної безпеки, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

ORCID 0000-0003-3102-0744

Kutsenko Vira, Doctor of Economic Sciences, Professor, Honored Scientist of Ukraine chief Researcher of Department of Natural-Technogenic and Environmental Safety Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»